

Ġabra tal-ġurisprudenza

Kawża C-83/14

CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD
vs
Komisia za zashtita ot diskriminatsia

(talba għal deċiżjoni preliminari mressqa mill-Administrativen sad Sofia-grad)

“Direttiva 2000/43/KE — Principju ta’ ugwaljanza fit-trattament bejn il-persuni irrispettivament mir-razza jew mill-orijini etnika — Distretti urbani essenzjalment abitati minn persuni ta’ orijini Roma — Installazzjoni tal-arloġġi tad-dawl fuq pilastru li jagħmlu parti min-netwerk tal-linja tal-elettriku fl-ajru f’għoli ta’ sitta sa seba’ metri — Kuncetti ta’ ‘diskriminazzjoni diretta’ u ta’ ‘diskriminazzjoni indiretta’ — Oneru tal-prova — Possibbiltà ta’ ġustifikazzjoni — Prevenzjoni ta’ tbaġħbis ta’ arloġġi tad-dawl u ta’ konnessjonijiet tal-elettriku illegali — Proporzjonalità — Natura ġeneralizzata tal-miżura — Effett offensiv u stigmatizzanti tagħha — Direttivi 2006/32/KE u 2009/72/KE — Impossibbiltà għall-utenti finali li jikkontrolla l-konsum tal-elettriku tiegħu”

Sommarju – Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja (Awla Manja) tas-16 ta’ Lulju 2015

1. *Dritt tal-Unjoni Ewropea — Principji — Ugwaljanza fit-trattament — Ugwaljanza fit-trattament bejn il-persuni irrispettivament mir-razza jew mill-orijini etnika — Direttiva 2000/43 — Kamp ta’ applikazzjoni — Installazzjoni ta’ arloġġ tad-dawl għand l-utent finali, li tikkostitwixxi aċċessorju marbut b’mod indiviżibbli mal-provvista tal-elettriku — Inkluzjoni*

(Direttiva tal-Kunsill 2000/43, Artikolu 3(1)(h))

2. *Dritt tal-Unjoni Ewropea — Principji — Ugwaljanza fit-trattament — Ugwaljanza fit-trattament bejn il-persuni irrispettivament mir-razza jew mill-orijini etnika — Direttiva 2000/43 — Diskriminazzjoni bbażata fuq l-orijini etnika — Kuncett — Trattament inqas favorevoli li jirriżulta minn miżura kollettiva intiża għal persuni li għandhom ċertu orijini etnika iżda li ma tolgotx bl-istess mod lill-persuni li ma għandhomx din l-orijini — Inkluzjoni*

(Artikolu 13 KE; Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea, Artikolu 21; Direttiva tal-Kunsill 2000/43, premessa 16, Artikoli 1, 2(1) u 3(1))

3. *Domandi preliminari — Ġurisdiżjoni tal-Qorti tal-Ġustizzja — Limiti — Eżami tal-kompatibbiltà tad-dritt nazzjonali mad-dritt tal-Unjoni — Esklużjoni — Għoti lill-qorti nazzjonali tal-gwida kollha għall-interpretazzjoni tad-dritt tal-Unjoni — Inkluzjoni*

(Artikolu 267 TFUE)

4. *Dritt tal-Unjoni Ewropea — Principji — Ugwaljanza fit-trattament — Ugwaljanza fit-trattament bejn il-persuni irrispettivament mir-razza jew mill-origini etnika — Direttiva 2000/43 — Leġislazzjoni nazzjonali li teżiġi ksur tad-drittijiet jew tal-interessi legittimi sabiex jiġi konkluż li teżisti diskriminazzjoni diretta jew diskriminazzjoni indiretta bbażata fuq ir-razza jew l-origini etnika — Inammissibbiltà*

(Direttiva tal-Kunsill 2000/43, Artikoli 2(1) u 2(a) u (b) u 3(1))

5. *Domandi preliminari — Ġurisdizzjoni tal-Qorti tal-Ġustizzja — Limiti — Identifikazzjoni tas-suġġett tad-domanda*

(Artikolu 267 TFUE)

6. *Dritt tal-Unjoni Ewropea — Principji — Ugwaljanza fit-trattament — Ugwaljanza fit-trattament bejn il-persuni irrispettivament mir-razza jew mill-origini etnika — Direttiva 2000/43 — Miżura nazzjonali li timplika diskriminazzjoni diretta — Kriterji — Evalwazzjoni mill-qorti nazzjonali — Oneru tal-prova*

(Direttiva tal-Kunsill 2000/43, Artikoli 2(2)(a) u 8(1))

7. *Dritt tal-Unjoni Ewropea — Principji — Ugwaljanza fit-trattament — Ugwaljanza fit-trattament bejn il-persuni irrispettivament mir-razza jew mill-origini etnika — Direttiva 2000/43 — Miżura nazzjonali li timplika diskriminazzjoni indiretta — Dispożizzjoni, kriterju jew Prattika apparentement newtrali u li jistgħu jwasslu għal żvantaġġ partikolari — Kuncett*

(Direttiva tal-Kunsill 2000/43, Artikolu 2(2)(a) u (b))

8. *Dritt tal-Unjoni Ewropea — Principji — Ugwaljanza fit-trattament — Ugwaljanza fit-trattament bejn il-persuni irrispettivament mir-razza jew mill-origini etnika — Direttiva 2000/43 — Miżura nazzjonali li timplika diskriminazzjoni indiretta — Ġustifikazzjoni bbażata fuq il-kisba ta' għanijiet legittimi — Ammissibbiltà — Kundizzjoni — Evalwazzjoni mill-qorti nazzjonali — Kriterji*

(Direttiva tal-Kunsill 2000/43, Artikolu 2(2)(b))

1. Peress li ma hemm ebda dubju li l-provvista tal-elettriku taqa' taħt l-Artikolu 3(1)(h) tad-Direttiva 2000/43, li timplimenta l-prinċipju tat-trattament ugwali bejn il-persuni irrispettivament mill-origini tar-razza jew etniċità, din id-dispożizzjoni għandha tiġi interpretata fis-sens li l-installazzjoni ta' arloġġ tad-dawl għand l-utenti finali, li tikkostitwixxi aċċessorju marbut b'mod indiviżibbli mal-imsemmija provvista, taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni ta' din id-direttiva u hija suġġetta għall-osservanza tal-prinċipju ta' ugwaljanza fit-trattament li din tistabbilixxi.

(ara l-punt 43)

2. Il-kuncett ta' "diskriminazzjoni bbażata fuq l-origini etnika" fis-sens tad-Direttiva 2000/43, li timplimenta l-prinċipju tat-trattament ugwali bejn il-persuni irrispettivament mill-origini tar-razza jew etniċità u, b'mod partikolari, tal-Artikoli 1 u 2(1) tagħha, għandu jiġi interpretat fis-sens li, f'ċirkustanzi li fihom l-arloġġi tad-dawl kollha f'distrett urban li fih jgħixu essenzjalment persuni ta' origini Roma, huma installati fuq pilastru li jagħmlu parti min-netwerk tal-linja tal-elettriku fl-ajru f'għoli ta' sitta sa seba' metri, filwaqt li f'distretti oħrajn, l-arloġġi huma installati f'għoli ta' inqas minn żewġ metri, l-imsemmi kuncett għandu japplika indipendentement minn jekk l-imsemmija miżura kollettiva tolgotx lill-persuni li għandhom ċertu origini etnika jew lil daww li, mingħajr ma jkollhom l-imsemmija origini jgarrbu, flimkien ma' dawn li għandhom din l-origini, it-trattament inqas favorevoli jew l-iżvantaġġ partikolari li jirriżulta minn din il-miżura.

Fil-fatt, fid-dawl tal-għan tad-Direttiva 2000/43 u tan-natura tad-drittijiet li timmira li tipprotegi, il-kamp ta' applikazzjoni tagħha ma jistax jiġi ddefinit b'mod restrittiv u l-prinċipju ta' ugwaljanza fit-trattament li għalih tirreferi l-imsemmija direttiva ma japplikax għal kategorija speċifika ta' persuni iżda abbażi tar-raġunijiet imsemmija fl-Artikolu 1 tagħha.

Tali interpretazzjoni hija kkorroborata mill-premessa 16 u mill-Artikolu 3(1) ta' din id-direttiva li jipprovdu li l-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni bbażata fuq ir-razza jew l-orijini etnika li hija intiża tiggarrantixxi għandha tapplika għall-persuni "kollha".

Hija kkorroborata wkoll, kemm mill-formulazzjoni tal-Artikolu 13 KE, li wara emenda sar l-Artikolu 19 TFUE, u li jikkostitwixxi l-bażi legali tad-Direttiva 2000/43, li jagħti kompetenza lill-Unjoni li tiegħu l-miżuri neċessarji sabiex tiġġieled kwalunkwe diskriminazzjoni bbażata, b'mod partikolari, fuq ir-razza u l-orijini etnika, kif ukoll mill-prinċipju ta' nondiskriminazzjoni bbażata fuq ir-razza u l-orijini etniċi stabbilit mill-Artikolu 21 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea li fir-rigward tiegħu l-imsemmija direttiva tikkostitwixxi l-espressjoni konkreta fl-oqsma sostantivi koperti minnha.

(ara l-punti 56-58, 60 u d-dispożittiv 1)

3. Ara t-test tad-deċiżjoni.

(ara l-punt 62)

4. Id-Direttiva 2000/43, li timplemeta l-prinċipju tat-trattament ugwali bejn il-persuni irrispettivament mill-orijini tar-razza jew etniċità, b'mod partikolari d-dispożizzjonijiet tal-Artikoli 2(1) u 2(a) u (b) tagħha, għandha tiġi interpretata fis-sens li tipprekludi dispożizzjoni nazzjonali li tipprovdi li, sabiex ikun jista' jiġi konkluż li teżisti diskriminazzjoni diretta jew diskriminazzjoni indiretta bbażata fuq ir-razza jew l-orijini etnika fl-oqsma koperti mill-Artikolu 3(1) ta' din id-direttiva, it-trattament inqas favorevoli jew l-iżvantaġġ partikolari, li għalihom jirreferu l-imsemmija punti (a) u (b), rispettivament, għandhom jippreġudikaw id-drittijiet jew l-interessi legittimi.

(ara l-punt 69 u d-dispożittiv 2)

5. Ara t-test tad-deċiżjoni.

(ara l-punti 71, 104)

6. L-Artikolu 2(2)(a) tad-Direttiva 2000/43, li timplemeta l-prinċipju tat-trattament ugwali bejn il-persuni irrispettivament mill-orijini tar-razza jew etniċità, għandu jiġi interpretat fis-sens li miżura li abbażi tagħha l-arloġġi tad-dawl kollha f'distrett urban li fih jgħixu essenzjalment persuni ta' orijini Roma, huma installati fuq pilastru li jagħmlu parti min-netwerk tal-linja tal-elettriku fl-ajru f'għoli ta' sitta sa seba' metri, filwaqt li f'distretti oħrajn, l-arloġġi huma installati f'għoli ta' inqas minn żewġ metri, tikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta fis-sens ta' din id-dispożizzjoni jekk jirriżulta li l-imsemmija miżura tkun giet stabbilita u/jew miżmuma fis-sehħ għal raġunijiet marbuta mal-orijini etnika komuni għall-parti l-kbira tar-residenti tad-distrett ikkonċernat, aspekk li għandu jiġi evalwat mill-qorti tar-rinviju billi tiegħu inkunsiderazzjoni ċ-ċirkustanzi kollha rilevanti tal-kawża kif ukoll ir-regoli dwar l-inverżjoni tal-oneru tal-prova msemmija fl-Artikolu 8(1) tal-imsemmija direttiva.

Minkejja li hija l-persuna li tqis li hija leża minhabba n-nuqqas ta' osservanza tal-prinċipju ta' ugwaljanza fit-trattament li għandha, inizjalment, tistabbilixxi fatti li jippermettu li tiġi preżunta l-eżistenza ta' diskriminazzjoni diretta jew indiretta, fil-kuntest tal-istabbiliment ta' tali fatti, għandu jiġi żgurat li rifjut li tingħata informazzjoni min-naħa tal-konvenut ma huwiex ta' natura li jikkomprometti t-tweġġ tal-għanijiet li għandhom jintlaħqu mid-Direttiva 2000/43.

(ara l-punti 60, 78, 91 u d-dispożittiv 3)

7. L-Artikolu 2(2)(b) tad-Direttiva 2000/43, li timplimenta l-prinċipju tat-trattament ugwali bejn il-persuni irrispettivament mill-orijini tar-razza jew etniċità, għandu jiġi interpretat fis-sens li:

- din id-dispożizzjoni tipprekludi dispożizzjoni nazzjonali li tipprovdi li, sabiex ikun hemm diskriminazzjoni indiretta bbażata fuq ir-razza jew l-orijini etnika, l-iżvantaġġ partikolari għandu jkun ġie kkawżat minhabba raġunijiet ta' razza jew ta' orijini etnika;
- il-kuncett ta' dispożizzjoni, kriterju jew prattika “apparentement newtrali”, fis-sens tal-imsemmija dispożizzjoni, jirreferi għal dispożizzjoni, kriterju jew prattika li huma fformulati jew applikati, fl-apparenza, b'mod newtrali, jiġifieri b'teħid inkunsiderazzjoni ta' fatturi differenti mill-karatteristika protetta u mhux ekwivalenti għaliha;
- il-kuncett ta' “żvantaġġ partikolari”, fis-sens ta' din l-istess dispożizzjoni, ma jirreferix għall-każ ta' inugwaljanza gravi, flagranti u partikolarment sinjifikattiv iżda jfisser li huma partikolarment il-persuni ta' razza jew ta' orijini etnika partikolari li, minhabba d-dispożizzjoni, il-kriterju jew il-prattika inkwistjoni, jinsabu fi żvantaġġ;
- jekk jiġi preżunt li miżura li abbażi tagħha l-arloġġi tad-dawl kollha f'distrett urban li fih jgħixu essenzjalment persuni ta' orijini Roma, huma installati fuq pilastru li jagħmlu parti min-netwerk tal-linja tal-elettriku fl-ajru f'għoli ta' sitta sa seba' metri, filwaqt li f'distretti oħrajn, l-arloġġi huma installati f'għoli ta' inqas minn żewġ metri, ma tikkostitwixx diskriminazzjoni diretta fis-sens tal-Artikolu 2(2)(a) tal-imsemmija direttiva, tali miżura għalhekk tista' fil-prinċipju tikkostitwixxi, fis-sens tal-imsemmi punt (b) tal-Artikolu 2(2), prattika apparentement newtrali li tirriżulta fi żvantaġġ partikolari għall-persuni ta' orijini etnika partikolari meta mqabbla ma' persuni oħra.

(ara l-punti 60, 109 u d-dispożittiv 4)

8. L-Artikolu 2(2)(b) tad-Direttiva 2000/43, li timplimenta l-prinċipju tat-trattament ugwali bejn il-persuni irrispettivament mill-orijini tar-razza jew etniċità, għandu jiġi interpretat fis-sens li miżura li abbażi tagħha l-arloġġi tad-dawl kollha f'distrett urban li fih jgħixu essenzjalment persuni ta' orijini Roma, huma installati fuq pilastru li jagħmlu parti min-netwerk tal-linja tal-elettriku fl-ajru f'għoli ta' sitta sa seba' metri, filwaqt li f'distretti oħra, l-arloġġi huma installati f'għoli ta' inqas minn żewġ metri, ma tistax tiġi oggettivament iġġustifikata mir-rieda li jiġu żgurati s-sigurtà tan-netwerk ta' trasport tal-elettriku u kontroll xieraq tal-konsum tal-elettriku hlief bil-kundizzjoni li l-imsemmija miżura ma teċċedix il-limiti ta' dak li huwa xieraq u meħtieġ għat-tweġġ ta' dawn l-għanijiet legittimi u li l-inkonvenjenzi kkawżati ma jkunux sproporzjonati meta mqabbla mal-għanijiet imfittxija. Dan ma huwiex il-każ jekk jiġi kkonstatat, u dan għandu jiġi vverifikat mill-qorti tar-rinviju, li jeżistu mezzi oħra xierqa u inqas restrittivi li jippermettu li jintlaħqu l-imsemmija għanijiet jew, u fin-nuqqas ta' tali mezzi, li l-imsemmija miżura tippregudika b'mod sproporzjonat l-interess legittimu tal-utenti finali tal-elettriku li jgħixu fid-distrett ikkonċernat, li huwa essenzjalment abitat minn residenti ta' orijini Roma, li jkollhom aċċess għall-provvista tal-elettriku bil-kundizzjonijiet li ma humiex ta' natura offensiva jew stigmatizzanti u li jippermettulhom jikkontrollaw regolament il-konsum tal-elettriku tagħhom.

(ara l-punti 60, 128 u d-dispożittiv 4)